

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент

Надвіренко А.Д., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Оборотні активи є економічною категорією, обумовленою наявністю товарного виробництва і дією закону вартості. Результативне управління ними є більш значним аспектом фінансової політики підприємства, так як саме оборотний капітал, на відміну від необоротного капіталу, забезпечує найбільшу норму рентабельності і практично повністю відповідає за платоспроможність підприємств протягом поточного періоду.

Перші згадки про оборотний капітал пов'язують з висловлюваннями А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса. Трактуювання цими вченими сутності оборотних активів було спрощеним і майже однозначним – як фінансовий ресурс для безперервного здійснення розрахунків. Найбільшого поширення здобуло визначення оборотних активів у якості вартості оборотних фондів та фондів обігу, і протягом тривалого часу був загальноприйнятим, що було кроком вперед в осягненні суті оборотних активів. Згодом ця інтерпретація суті оборотних активів стала піддаватися критиці. Найбільш вразливим місцем в ній було те, що визначення не давало відповіді на питання – чи включають оборотні активи повну вартість фондів або тільки авансовану вартість. Визначення оборотних активів (як авансованої вартості) на деякий час було забуте. Однак до кінця 50-х років минулого століття воно набуло нового розвитку, а в подальшому – і вельми широкого визнання, правда, в дещо іншій і більш чіткій інтерпретації. Справа в тому що оборотні активи, якщо виходити з їх участі в кругообігу, не споживаються, не витрачаються, а безпосередньо авансують-

ся, повертаючись після реалізації продукції до вихідного пункту свого кругообігу.

Незважаючи на все ще тривалі суперечки, до середини 1980-х років, був досягнутий свого роду консенсус щодо теоретичного трактування сутності оборотних активів. Велика частина економістів виходило з визначення, що оборотні активи – це сукупність грошових коштів, авансованих в оборотні виробничі фонди і фонди обігу.

Теоретичні засади визначення оборотних активів підприємств, а також питання їх аналізу і обліку, завжди були в центрі уваги багатьох науковців. Серед них слід відмітити таких як Алексєєв І.В. [1], Бетехтіна Л.О. [2], Василішин С.І. [3], Гончаров Ю.В. [4], Дробишева О.О. [5], Олександренко І.В. [6], Поважний О.С., Крамзіна Н.О. [7], Полторак А.С. [8], Соляник Л.Г. [9] та багатьох інших дослідників. Вони дотримуються думки, що оборотні активи – це грошові кошти і сформовані за їх рахунок оборотні активи підприємства, призначені для роботи безперервного і розширеного виробництва і звернення, з одного боку, авансовані в сферу виробництва і сферу звернення, а з іншого в матеріальні і нематеріальні оборотні активи [1].

Питання вдосконалення управління оборотними активами підприємств досліджувались у роботах Ізмайлової Н.В. [10], Білик М.Д. [11] та ін. Як бачимо, разом з досить поширеним вивченням та дослідженням вищезначених питань, проблеми управління оборотними активами розроблено в недостатньому обсязі. Більшість науковців вважають, що політикою управління оборотними активами є комплекс заходів, спрямованих на раціоналізацію і оптимізацію обсягу, складу і джерел фінансування оборотних активів для покращання їх використання.

Основною метою управління оборотними активами підприємства є максимізація прибутку (рентабельності оборотних активів) при забезпеченні стабільної і достат-

ньої платоспроможності організації. Ці дві мети в певній мірою протистоять одна одній. Так, з метою підвищення рентабельності потрібно, щоб кошти були вкладені в різні види оборотних активів зі свідомо нижчою, ніж грошові кошти, ліквідністю. А для забезпечення стабільної платоспроможності у організації постійно повинна знаходитися на рахунку деяка сума грошових коштів, по суті вилучена з обігу для поточних платежів, або ж частина коштів повинна залишатися у вигляді високоліквідних активів. Чим менше коштів, авансованих в поточні активи, тим вище швидкість обороту. Однак скорочення коштів не повинно негативно відбитися ні на процесі виробництва, ні на ліквідності підприємства. Таким чином, важливим завданням в частині управління оборотним капіталом господарюючого суб'єкта є забезпечення оптимального співвідношення між платоспроможністю і рентабельністю за допомогою підтримки оптимального розміру і структури оборотного капіталу.

Під управлінням оборотними активами розуміється цілеспрямована ініціативність, пов'язана з плануванням оптимальної величини оборотних активів, визначенням величини ризику виникнення збитків, одержуваних внаслідок браку тих чи інших складових оборотних активів, а також пов'язана з контролем за виконанням планових показників і створенням організаційної структури управління. Однією з цілей управління оборотними активами є зниження ризику. Ця мета досягається, як правило, за рахунок створення страхових резервів, внаслідок цього політика управління оборотними активами компанії в першу чергу дозволяє встановити, які повинні бути ці резерви. В залежності від прийнятої політики управління оборотними активами точно обґрунтоване значення страхового запасу може бути збільшена або зменшена.

Якщо підприємство працює в умовах відсутності перебоїв з поставками товарів і погашенням дебіторської за-

боргованості, то раціонально здійснювати агресивну політику, тобто зменшувати резерви і експлуатувати вивільнені кошти. Якщо не вдається досягти оптимальної реалізації поставок в режимі реального часу і дебітори часом затримують оплату, то розумно здійснювати консервативну політику управління оборотними активами, то є формувати надлишкові запаси і резерви, встановлюючи ліміти на дебіторську заборгованість тощо.

Як основні критерії оцінки ефективності використання оборотних активів часто використовують показники:

- рентабельність оборотних активів, яка розраховується як відношення операційного прибутку до середньої величини оборотних активів;

- чистий оборотний капітал, тобто різниця між оборотними активами компанії і короткостроковими пасивами.

Основна мета – зменшувати обсяг чистого оборотного капіталу. якщо чистий оборотний капітал компанії більше нуля, отже, для фінансування оборотних активів були використані власні кошти компанії, які завжди істотно дорожче залучених. Оптимальною версією можна вважати, якщо чистий оборотний капітал дорівнює нулю, тобто оборотні активи повністю фінансуються за рахунок залучених короткострокових коштів.

Щоб підвищувати оборотність оборотних коштів, підприємство повинно намагатись до їх ефективного використання, що полягає у змінах величини товарообігу та його структури, використанні передових прогресивних способів реалізації виготовленої продукції, зниженні запасів матеріалів до оптимальної кількості, збільшенні ліквідності оборотних активів (тобто зниження частки матеріалів і збільшення грошових засобів), недопущенні росту дебіторської заборгованості та значних перепадів кількості складського товару, перегляді та вдосконаленні маркетингової політики.

Чим менше об'єм запасів, тим вище швидкість їх обігу (при незмінному обсязі виручки і собівартості), але надмірне зменшення запасів призводить до виникнення перебоїв в торгівлі, що знижує виручку і прибуток підприємства. Для оптимізації обсягу запасів необхідно визначити таку кількість кожної їх складової, щоб коливання ринку вже не вносили перебоїв в діяльність компанії, але при цьому кошти не іммобілізовані в товарно-матеріальних запасах, необхідність в яких в даний момент відсутня.

Перелік посилань:

1. Алексеев І. В. Поняття «оборотних активів» підприємства як економічної категорії. *Економічний простір*. 2010. № 42. С. 133-137.
2. Бетехтіна Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2009. №1 (16). С.74-77.
3. Василішин С. І. Теоретико-методичні засади нормування оборотних засобів сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНТУСГ. Сер.: Економічні науки*. 2013. Вип. 138. С. 88-93.
4. Гончаров Ю. В. Оцінка виробничих запасів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 1. С. 50-53.
5. Дробішева О. О. Роль оборотних засобів у виробничому процесі підприємства. *Економічний вісник Запорізької Державної Інженерної Академії* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 6. С. 136-142.
6. Олександренко І. В. Методичні підходи до діагностики оборотних активів підприємства. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. 2014. Вип. 2. С. 227-283.
7. Поважний О. С., Крамзіна Н.О. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи». *Економічний простір*. 2008. № 12/2. С. 41-52.
8. Полторак А. С. Визначення сутності оборотних активів: сучасні науково-методологічні підходи. *Ефективна економіка*. 2013. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=217>
9. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління : монографія / відп. за ред. О. С. Галушко. Дніпропетровськ : Вид-во НГУ, 2009. С. 156-221.
10. Ізмайлова Н. В. Управління оборотними активами підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Київ : КНЕУ, 2009. 20 с.
11. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. № 12. С. 24–36.